

Challenges and Solutions of Teaching Social Skills to Elementary School Students from the Perspective of Elementary School Teachers

Ali Shiravani Shiri^{1*}, Zhila Heidari Naghdali², Simin Taghipoor³

1. Department of Educational Sciences, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran. (Corresponding Author) ali_shiravani@cfu.ac.ir.
2. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, P.O. Box 14665-889, Iran. zh_heidari@cfu.ac.ir
3. MA. in Educational Sciences, Elementary Education, Shahid Bahonar Campus, Farhangian University.

Original Article

Abstract

Background and aim: The current research was conducted with the aim of identifying the challenges and solutions of teaching social skills in elementary schools of Lordegan city. Social skills are a process that enables children and adolescents to understand and predict the behavior of others, control their own behavior, and regulate their social interactions; therefore, teaching these skills is part of the educational system process and, in other words, one of the duties of the educational system. Education is one of the most appropriate ways to achieve social, cultural, economic, and political development. It also plays an important role in creating and changing the behavior of society, as one of the influential institutions.

Data and method: The research was conducted as a qualitative study using inductive content analysis and a coding system. Participants included 16 elementary school teachers with master's degrees in educational or social sciences and over five years of teaching experience. They were selected through purposive sampling. Data were collected via semi-structured interviews, following the principle of theoretical saturation, and analyzed using inductive content analysis.

Findings: Based on the findings of the research, the challenges of teaching social skills in elementary school are: challenges related to parents, challenges related to educational content, challenges related to teaching, social challenges, related challenges with classroom management and student challenges. The findings of the research showed that the strategies for dealing with challenges include: strategies related to parents (encouraging parents and explaining the damage caused by lack of social skills, etc.), Solutions related to educational content (providing social skills in a lesson that can be adapted to the needs of students, etc.), solutions related to teaching (developing a suitable tool for evaluating social skills, providing a certificate in the field of social skills training social, etc.), social solutions (identification of problematic students, the same words and actions from teachers, etc.), classroom management solutions (compilation of motivational policies, use from multimedia, etc.) and student solutions (identification of students in terms of family conditions, in terms of social skills status, etc.).

Conclusion: The findings suggest that effective integration of social networks and social skills education requires a multidimensional approach, considering individual, organizational, cultural, and social factors. Focusing on a single dimension is insufficient. To implement the proposed solutions, it is recommended that educational policymakers revise existing curricula and develop a comprehensive, coordinated program for social skills development. This program should clearly

define the roles and responsibilities of all stakeholders, including the government, families, and schools. Additionally, the Educational Research and Planning Organization is advised to create multimedia-based instructional content for teaching social skills and distribute it to schools.

Keywords: Challenges, Solutions, Social Skills, Elementary School.

Received: 15/07/2025

Accepted: 21/10/2025

Citation: Shiravani Shiri, A. Heidari Naghdali, Zh & Taghipoor, S. (2025). Challenges and Solutions of Teaching Social Skills to Elementary School Students from the Perspective of Elementary School Teachers. *Interdisciplinary Studies in Education*, 4(3), 87-110.
DOI: <https://doi.org/10.22034/ise.2025.18105.1191>

Extended Abstract

Introduction

Educa The current research was conducted with the aim of identifying the challenges and solutions of teaching social skills in elementary schools of Lordegan city. Social skills are a process that enables children and adolescents to understand and predict the behavior of others, control their own behavior, and regulate their social interactions; therefore, teaching these skills is part of the educational system process and, in other words, one of the duties of the educational system. Education is one of the most appropriate ways to achieve social, cultural, economic, and political development. It also plays an important role in creating and changing the behavior of society, as one of the influential institutions. Students are educated in school to acquire knowledge and values, and while changing their behavior, they also acquire social skills to apply in their daily lives; however, the realities in society show that in some cases the education system has failed to strengthen these skills among students as it should, and students are weak in this regard.

Research findings indicate that “social interactions play a vital role in strengthening learners’ cognitive, social, and emotional skills. The theories of Vygotsky, Bandura, and Piaget emphasize the importance of learning in a social context. These interactions help learners improve their collaboration, problem-solving, and critical thinking skills” (Khosravi Giushad et al., 1402).

Since one of the tasks of education is to strengthen social skills in students, the challenges in teaching social skills in schools must be recognized and appropriate solutions must be provided to deal with these challenges.

Identifying the challenges of teaching social skills and then providing corresponding practical solutions will pave the way for teaching social skills in elementary schools. Corresponding to the main objective of the research, the main question is: What are the challenges and solutions of teaching social skills to elementary school students from the perspective of teachers?

Methods and Data

The research was conducted as a qualitative study using inductive content analysis and a coding system. Participants included 16 elementary school teachers with master's degrees in educational or social sciences and over five years of teaching experience. They were selected through purposive sampling. Data were collected via semi-structured interviews, following the principle of theoretical saturation, and analyzed using inductive content analysis. Data analysis was conducted using content analysis techniques (open, axial, and selective coding). The basis of data analysis in this study is coding.

Findings

Based on the findings of the research, the challenges of teaching social skills in elementary school are: challenges related to parents, challenges related to educational content, challenges related to teaching, social challenges, related challenges with classroom management and student challenges. The findings of the research showed that the strategies for dealing with challenges include: strategies related to parents (encouraging parents and explaining the damage caused by lack of social skills, etc.), Solutions related to educational

content (providing social skills in a lesson that can be adapted to the needs of students, etc.), solutions related to teaching (developing a suitable tool for evaluating social skills, providing a certificate in the field of social skills training social, etc.), social solutions (identification of problematic students, the same words and actions from teachers, etc.), classroom management solutions (compilation of motivational policies, use from multimedia, etc.) and student solutions (identification of students in terms of family conditions, in terms of social skills status, etc.).

Discussion and Conclusion

The findings suggest that effective integration of social networks and social skills education requires a multidimensional approach, considering individual, organizational, cultural, and social factors. Focusing on a single dimension is insufficient. To implement the proposed solutions, it is recommended that educational policymakers revise existing curricula and develop a comprehensive, coordinated program for social skills development. This program should clearly define the roles and responsibilities of all stakeholders, including the government, families, and schools. Additionally, the Educational Research and Planning Organization is advised to create multimedia-based instructional content for teaching social skills and distribute it to schools

Ethical Considerations

All ethical considerations, including confidentiality, trustworthiness, citation accuracy, respect for contributors, adherence to ethical data collection standards, and participant privacy have been taken into account by the researchers. All participants were assured of the confidentiality of the research findings, and their involvement was fully voluntary.

Acknowledgments

This article was conducted through interviews with 16 elementary school teachers with master's degrees in educational or social sciences and over five years of teaching experience in Lordegan city. Therefore, we would like to express our deepest gratitude to all the teachers who participated in the research.

Funding

This article has not received any financial support

Authors' Contributions

This article is extracted from Ms. Simin Taghipour's master's thesis, which was successfully completed and defended at Shiraz University of Education. The thesis supervisor was Dr. Ali Shiravani Shiri, and the thesis advisor was Dr. Zhila Heydari Naghdali.

Conflicts of Interest

This article has no conflicts of interest.

Author's ORCID

Ali Shiravani Shiri: <https://orcid.org/0000-0002-0871-5735>

Zhila Heidari Naghdali: <https://orcid.org/0000000161088454>

Simin Taghipoor: <https://orcid.org/0009000242629176>

چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان ابتدایی از منظر معلمان دوره ابتدایی

علی شیروانی شیرینی^{۱*}، ژیلا حیدری نقدعلی^۲، سیمین تقی‌پور^۳

۱. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۸-۵۶۴۴۱، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). ali_shiravani@cfu.ac.ir

۲. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۸-۵۶۴۴۱، تهران، ایران. zh_heidari@yahoo.com

۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی، پردیس شهید باهنر، دانشگاه فرهنگیان.

مقاله اصلی

چکیده:

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس ابتدایی شهرستان لردگان انجام شد. مهارت اجتماعی فرایندی است که کودکان و نوجوانان را قادر می‌سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش‌بینی کنند، رفتار خود را کنترل و تعاملات اجتماعی خویش را تنظیم کنند؛ بنابراین آموزش این مهارت‌ها جزئی از فرآیند نظام آموزشی و به عبارتی از جمله وظایف نظام آموزشی است. آموزش و پرورش یکی از مناسب‌ترین راه‌های رسیدن به توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. هم‌چنین به‌عنوان یکی از نهادهای تأثیرگذار، در ایجاد و تغییر رفتار جامعه نقش مهمی را به عهده دارد.

داده‌ها و روش‌ها: این پژوهش، به‌صورت مطالعه‌ای کیفی از نوع تحلیل استقرایی با نظام کدگذاری طراحی و اجرا شد. مشارکت‌کنندگان این پژوهش ۱۶ نفر از آموزگاران دوره ابتدایی بودند که دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته‌های علوم تربیتی و علوم اجتماعی و سابقه تدریس بیش از پنج سال تدریس در مدارس ابتدایی داشتند و با شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه نیمه‌ساختار یافته به شیوه هدفمند و با رعایت قاعده اشباع نظری گردآوری شد و تحلیل آنها به شیوه تحلیل محتوای استقرایی انجام گرفت.

یافته‌ها: بر مبنای یافته‌های این پژوهش، توجه به راهکارهایی همچون بازنگری در سیاست‌گذاری‌ها، فرایند مدیریت دانش، فرهنگ‌سازی آموزشی، توسعه زیرساخت‌ها و تدوین رویه‌های روشن برای بهره‌گیری هدفمند از شبکه‌های اجتماعی در نظام آموزش عالی ضروری به نظر می‌رسد. از جمله پیامدهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی می‌توان به تقویت روابط صمیمانه، تسهیل یادگیری مادام‌العمر و نیز دشواری در مدیریت دانش اشاره کرد. براساس یافته‌های پژوهش، چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی در دوره ابتدایی عبارتند از: چالش‌های مرتبط با والدین، چالش‌های مرتبط با محتوای آموزشی، چالش‌های مرتبط با تدریس، چالش‌های اجتماعی، چالش‌های مرتبط با مدیریت کلاس و چالش‌های دانش‌آموزی. یافته‌های پژوهش نشان داد که راهکارهای مقابله با چالش‌ها عبارتند از: راهکارهای مرتبط با والدین (تشویق والدین و تشریح آسیب ناشی از عدم مهارت‌های اجتماعی و ...)، راهکارهای مرتبط با محتوای آموزشی (ارائه مهارت‌های اجتماعی در قالب یک درس مستقل تطابق با نیازهای دانش‌آموزان و ...)، راهکارهای مرتبط با تدریس (تدوین ابزار مناسب برای ارزیابی مهارت‌های اجتماعی، ارائه گواهی در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی و ...)، راهکارهای اجتماعی (شناسایی دانش‌آموزان مشکل‌دار، قول و فعل یکسان از معلمان و ...)، راهکارهای مدیریت کلاس (تدوین سیاست‌های انگیزشی، استفاده از چند رسانه‌ای‌ها و ...) و راهکارهای مرتبط با شرایط دانش‌آموزان (شناسایی دانش‌آموزان از نظر شرایط خانوادگی،

از نظر وضعیت مهارت‌های اجتماعی و ...).

نتیجه‌گیری: آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس با چالش‌هایی مواجه است و همین چالش‌ها سبب شده که آموزش اثربخشی لازم را نداشته باشد. برای کاربردی و عملیاتی کردن راهکارهای ارائه شده در این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد که تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان نظام آموزشی درباره محتوای آموزشی در زمینه مهارت‌های اجتماعی، بازنگری کنند. همچنین طراحی برنامه‌ای جامع و منسجم برای توسعه مهارت‌های اجتماعی در مدارس توسط نهاد تعلیم و تربیت رسمی و عمومی که وظایف و اختیارات تمامی ارکان نظام تعلیم و تربیت در آن مشخص باشد، ضروری می‌نماید. در طراحی این نظام باید به نقش دولت، خانواده و مهم‌تر از همه مدرسه توجه شود. همچنین به برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی پیشنهاد می‌شود که به‌منظور آموزش مهارت‌های اجتماعی محتوای مناسبی در قالب برنامه‌هایی چندرسانه‌ای طراحی کنند و در اختیار مدارس قرار دهند.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، آموزش، اساتید، دانشگاه

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۹

استناد به این مقاله: شیروانی شیر، علی. حیدری نقدعلی، ژیلا و تقی‌پور، سیمین. (۱۴۰۴). چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان ابتدایی از منظر معلمان دوره ابتدایی. فصلنامه مطالعات بین رشته‌ای در آموزش. ۴(۳)، ۸۷-۱۱۰.

DOI: <https://doi.org/10.22034/ISE.2025.18105.1191>

مقدمه

گسترش صنعت و فناوری در هزاره سوم، تغییر ساختارهای خانوادگی، اجتماعی و نیز شیوه‌های زندگی انسان امروزی را با چالش‌های متعددی مواجه کرده است. امروزه علی‌رغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه‌های زندگی، بسیاری از افراد، در رویارویی با مسائل زندگی، فاقد توانایی‌های لازم و اساسی هستند. همین امر آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره و مقتضیات آن آسیب‌پذیر نموده است.

گسترش روزافزون آسیب‌هایی مانند خودکشی، اعتیاد، خشونت، رفتارهای بزهکارانه و اختلالات روانی و سایر آسیب‌های اجتماعی دال بر این مدعاست که بسیاری از افراد توانایی لازم برای مقابله در برابر مسائل و مشکلات زندگی را ندارند.

انسان‌ها برای مقابله سازگارانه با تنش‌ها، موقعیت‌های مختلف و کشمکش‌های زندگی به کارکردهایی نیاز دارند که آنان را در کسب این توانایی تجهیز نماید. این کارکردها بسیار زیربنایی هستند و در فرآیند تحول شکل می‌گیرند. کارکردهایی نظیر شناخت عواطف و رفتارها که در قالب ساختارهایی مانند عزت‌نفس، خودکارآمدی، توانایی حل مسئله، مقابله، درک از خود، مهارت‌های اجتماعی و بین فردی تجلی می‌یابند (حافظی، ۱۴۰۰).

آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان پس از تأمین نیازهای اولیه از اولویت‌های تربیتی آنهاست. آموزش مهارت‌های زندگی به افراد، پیش از شروع دوران مدرسه آغاز می‌شود و در طول دوران مدرسه، خدمت سربازی، دانشگاه و حتی در مراحل بعدی زندگی همچنان ادامه دارد. جامعه همواره از آموزش و پرورش انتظار دارد که سطح مهارت‌های اجتماعی را در کنار آموزش سایر دروس بهبود بخشد. مهارت‌های اجتماعی رفتارهایی هستند که فرد را قادر به تعامل مؤثر و اجتناب از پاسخ‌های نامطلوب می‌کنند و بیانگر سلامت رفتاری و اجتماعی افراد هستند. این مهارت‌ها ریشه در بسترهای فرهنگی و اجتماعی دارد (تقی‌پور، ۱۴۰۳: ۱).

بدیهی است اگر آموزش مهارت‌های اجتماعی با برنامه، منظم و به‌طور مستمر در طول دوران آموزش تداوم داشته باشد، موجب رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان و همکاری و مشارکت همه‌جانبه میان خانواده‌ها، معلمان و مربیان خواهد شد؛ اما از آنجایی که مهارت‌های اجتماعی ریشه در بسترهای فرهنگی و اجتماعی دارند، آموزش آنها در مدارس با چالش‌هایی مواجه می‌شود که سبب کاهش میزان اثربخشی آموزش و در نتیجه ضعف عملکرد آموزش و پرورش در این زمینه می‌گردد. در همین راستا پژوهش حاضر با هدف تعیین چالش‌ها و راهبردهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس طراحی و اجرا شده است.

لازمه هر زندگی خوب و سالم داشتن مهارت در ابعاد گوناگون آن است. سازمان بهداشت جهانی^۱ مهارت‌های زندگی را توانایی‌هایی برای رفتار انطباقی و مثبتی تعریف کرده است که افراد را قادر می‌سازد تا به‌طور مؤثر با خواسته‌ها و چالش‌های

1. World Health Organisation (WHO)

زندگی روزمره برخورد کنند (WHO, 1994).

یونیسف^۱ نیز مهارت‌های زندگی را دسته‌بزرگی از مهارت‌های روانی - اجتماعی و بینافردی دانسته که می‌تواند به افراد کمک کند تا تصمیماتی آگاهانه بگیرند، ارتباط مؤثری برقرار کنند و مهارت‌های مقابله و خودمدیریتی را توسعه دهند. اینها ممکن است به داشتن زندگی سالم و سازنده یاری رسانند (UNICEF, 2016). این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد تا مسئولیت و نقش‌های اجتماعی‌اش را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران، با خواست‌ها، انتظارات و مشکلات روبه‌رو شود (یزدانی، ۱۴۰۱).

طبق دیدگاه سازمان بهداشت جهانی (۱۹۹۴) آموزش مهارت‌های زندگی برای آماده‌سازی و تحول سالم کودک و نوجوان ضروری است؛ بنابراین فرد نوجوان می‌تواند تجربیاتی را فراهم کند که نه تنها انتقال به بزرگسالی را تسهیل کند، بلکه به دستیابی او به رضایت از زندگی در طول گستره عمر نیز یاری می‌رساند.

مهارت‌های زندگی را می‌توان به سه گروه اصلی تقسیم کرد: مهارت‌های اجتماعی^۲، مهارت‌های تفکر^۳ و مهارت‌های عاطفی^۴ (تقی‌پور، ۱۴۰۳). مهارت‌های اجتماعی شامل توانایی‌هایی چون خودآگاهی، برقراری ارتباط مؤثر، مدیریت روابط بین‌فردی و همدلی است. مهارت‌های تفکر نیز توانایی‌هایی مانند تفکر خلاق، تفکر انتقادی، تصمیم‌گیری و حل مسئله را دربر می‌گیرد. در نهایت، مهارت‌های عاطفی به توانایی مدیریت استرس و کنترل احساسات مرتبط می‌شوند.

هدف از آموزش مهارت‌های زندگی، تجهیز افراد به دانش مناسب در مورد رفتارهای پرخطر و توسعه مهارت‌هایی مانند ارتباط، قاطعیت، خودآگاهی، تصمیم‌گیری، حل مسئله، تفکر انتقادی و خلاق برای محافظت از آنها در برابر سوءاستفاده و استثمار است (Nasheeda et al., 2019).

پژوهش‌های زیادی اثر آموزش مهارت‌های زندگی بر توانمندی افراد در ابعاد مختلف و افزایش رفتارهای سازگاران و کاهش رفتارهای منفی را نشان داده‌اند. پیش‌بینی سلامت روان و پیشگیری از اختلالات (نجفی و همکاران، ۱۳۹۱)؛ افزایش سطح مسئولیت‌پذیری و سازگاری در مدرسه (شریعت باقری و نیک‌پور، ۱۳۹۷)؛ کاهش اعتیاد به اینترنت و افزایش پذیرش اجتماعی (سبزمش جعفری و همکاران، ۱۳۹۷) و کاهش جرائم و رفتارهای پرخطر و آسیب‌های اجتماعی (صحرانورد نشتیفانی و همکاران، ۱۳۹۸).

بنابراین مهارت‌های اجتماعی یکی از عناوین و مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی تلقی می‌شود. گرشام یکی از نظریه‌پردازان در زمینه مهارت‌های اجتماعی این مهارت‌ها را تحت عنوان رفتارهای اجتماعی جامعه‌پسندی قلمداد کرده که افراد را قادر می‌سازد تا آن گونه با دیگران برخورد کنند که واکنش‌های مثبت آن‌ها را فراخواند تعریف کرده است (Gresham, 2016). به‌طور کلی از دیدگاه صاحب‌نظران، مهارت اجتماعی فرایندی است که کودکان و نوجوانان را قادر می‌سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش‌بینی کنند، رفتار خود را کنترل و تعاملات اجتماعی خویش را تنظیم کنند؛ بنابراین آموزش این مهارت‌ها جزئی از فرآیند نظام آموزشی و به عبارتی ازجمله وظایف نظام آموزشی است. آموزش و پرورش یکی از مناسب‌ترین راه‌های رسیدن به توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. هم‌چنین به‌عنوان یکی از نهادهای

1. United Nations Children's Fund (unicef)
2. Social skills

3. Thinking skills
4. Emotional skills

تأثیرگذار، در ایجاد و تغییر رفتار جامعه نقش مهمی را به عهده دارد.

دانش‌آموزان در مدرسه آموزش می‌بینند تا دانش‌ها و ارزش‌ها را فراگیرند و ضمن ایجاد تغییر رفتار در آنان، مهارت‌های اجتماعی را نیز کسب کنند تا آن‌ها را در زندگی روزمره خود به کار ببرند؛ اما واقعیت‌های موجود در جامعه نشان می‌دهد که در پاره‌ای موارد نظام آموزشی نتوانسته آن‌گونه که باید این مهارت را در بین دانش‌آموزان تقویت کند و دانش‌آموزان در این خصوص ضعیف هستند.

نمونه بارز آن را می‌توان ضعف نظام آموزشی در افزایش سطح خلاقیت و تفکر انتقادی دانش‌آموزان دانست. شاید بتوان گفت آموزش مهارت‌های اجتماعی امروزه بیش از گذشته لازم و ضروری است؛ زیرا تغییرات متعددی که در ابعاد مختلف جامعه رخ می‌دهد، بر لازمه داشتن مهارت‌های اجتماعی می‌افزاید؛ بنابراین باید این مهارت‌ها در افراد جامعه تقویت شوند. «نظریه یادگیری اجتماعی بندورا»^۱ که بر اهمیت مشاهده، تقلید و مدل‌سازی رفتارها در فرآیند یادگیری تأکید دارد، در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان ابتدایی، پیشنهاد می‌کند که کودکان از طریق مشاهده رفتارهای اجتماعی مثبت معلمان و همسالان خود و تقلید از آنها می‌توانند مهارت‌های مورد نظر را کسب کنند. آنان می‌توانند با مدل‌سازی رفتار اجتماعی، تقویت مثبت، بازی و تمرین و شناخت تأثیر محیط و همسالان به یادگیری مهارت‌های اجتماعی بپردازند. یافته‌های پژوهشی گویای این است که «تعاملات اجتماعی نقشی حیاتی در تقویت مهارت‌های شناختی، اجتماعی و عاطفی فراگیران دارد. نظریه‌های ویگوتسکی، بندورا و پیازه بر اهمیت یادگیری در بستر اجتماعی تأکید دارند. این تعاملات به فراگیران کمک می‌کنند تا مهارت‌های همکاری، حل مسئله و تفکر انتقادی را بهبود بخشند» (خسروی گیوشاد و همکاران، ۱۴۰۲).

از آنجایی که یکی از وظایف آموزش و پرورش تقویت مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان است؛ بنابراین باید چالش‌های موجود در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس شناخته شود و راهکارهای مناسب برای برخورد با این چالش‌ها ارائه گردد.

در همین خصوص در این پژوهش تلاش شد تا به این سؤال پاسخ داده شود که چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس شهرستان لردگان در استان چهارمحال و بختیاری چیست؛ بنابراین، هدف پژوهش حاضر شناسایی چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان ابتدایی از منظر معلمان دوره ابتدایی است. احصاء چالش‌ها و در پی آن ارائه راهکارهای عملی متناظر، زمینه را برای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس ابتدایی فراهم خواهد کرد. متناظر با هدف اصلی پژوهش، پرسش اصلی نیز عبارت است از اینکه چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان دوره ابتدایی از منظر معلمان کدامند؟

پیشینه پژوهش

پژوهش کارنینگسیه، نشان داد که یادگیری علوم اجتماعی مبتنی بر سواد، تأثیر زیادی بر بهبود مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارد. همچنین اجرای سوادآموزی باید پیش از شروع فعالیت‌های یادگیری در کلاس درس اعمال شود،

1. Bandura's social learning theory

به‌طوری‌که دانش‌آموزان به جست‌وجوی دانش به‌صورت مستقل از طریق مطالعه عادت کنند و این امر بر مهارت‌های اجتماعی آن‌ها تأثیر خواهد گذاشت (Karningsih, 2022).

تسانگ و لک نیز مهارت اجتماعی را توانایی بیان احساسات، فهم علایق یا خواسته‌های دیگران دانسته‌اند (Tsang & Lak, 2008). نلسون نیز مهارت‌های اجتماعی را مجموعه‌ای پیچیده از مهارت‌هایی دانسته است که برای سازگاری و کنار آمدن با موقعیت‌های فشارزا حیاتی بوده و روابط سالم را پرورش داده و عملکرد کلی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند (Nelson, 2009).

از دیدگاه مک‌کاسپی^۱ (۱۹۹۶) مهارت‌های اجتماعی شگردی است که از طریق آن افراد می‌آموزند چگونه صلاحیت‌های خویش را بالا ببرند، آرام باشند و در موقعیت‌های گوناگون ارتباط مناسب و خوشایندی با دیگران برقرار سازند (نوروززاده و علی‌محمدزاده، ۱۴۰۰).

کارتلج و میلبرن^۲ نیز مهارت‌های اجتماعی را رفتارهای انطباقی فراگرفته‌ای می‌دانند که فرد را قادر می‌سازد با دیگران روابط متقابل داشته باشند (ولی‌پور و همکاران، ۱۳۹۲). به‌طورکلی، مهارت‌های اجتماعی آن دسته از مهارت‌هایی هستند که افراد برای برقراری ارتباط و تعامل با یکدیگر، به‌صورت کلامی و غیرکلامی از طریق حرکات، زبان بدن و ظاهر شخصی‌شان استفاده می‌کنند (حافظی، ۱۴۰۰).

آموزش مهارت‌های اجتماعی پیامدهای متعددی داشته از جمله آموزش مهارت‌های لازم برای حل مسئله، کاهش رفتارهای بزهکارانه، بهبود مهارت‌های خاصی چون مهارت‌های لازم برای مصاحبه و گفت‌وگو و افزایش تأثیرگذاری تعاملات فرد بزهکار (سمیعی زفرقندی و زارع بیدکی، ۱۳۹۹).

به‌زعم حسین‌خانزاده و همکاران (۱۳۹۷) روشن است که کمبود مهارت‌های اجتماعی مناسب با مشکلات بعدی در زندگی سبب بروز گوشه‌گیری و انزوای اجتماعی و رفتارهای چالش‌برانگیز در دوران بزرگسالی خواهد شد. ضعف در مهارت‌های اجتماعی در سال‌های اولیه زندگی پیش‌بینی‌کننده قوی رفتارهای ضد اجتماعی، شکست تحصیلی و اختلال روانی است.

بیرامی و موحیدیان (۱۳۹۴) هدف اصلی از آموزش مهارت‌های اجتماعی را اساساً توجه به شکوفایی ظرفیت‌ها، سرمایه روان‌شناختی فرد و حس تفاهم اجتماعی می‌دانند. در کل مهارت‌های اجتماعی فرایند مرکبی است که فرد را قادر می‌سازد تا به گونه‌ای رفتار کند که دیگران او را با کفایت تلقی کنند. درواقع مهارت‌ها، توانایی‌های لازم برای انجام رفتارهای هدفمند و موفقیت‌آمیز هستند. به عبارتی دیگر مهارت‌های اجتماعی، توانایی‌های پیچیده برای ساختن رفتارهایی است که به‌طور مثبت یا منفی تقویت می‌شوند و به ظهور رفتارهایی که توسط دیگران مورد تنبیه یا خاموشی قرار می‌گیرند، منتهی نمی‌شود. عباسی و همکاران (۱۳۹۹) بر این باورند که هدف از آموزش مهارت‌های اجتماعی به نوجوانان آن است که افکار و احساسات خود را بشناسند و آن شیوه‌هایی را که به سهولت ارتباط اجتماعی یاری می‌رساند، اعمال کنند.

1. Maccaspi

2. Cartel and Millburn

محمدزاده و زارع میرک‌آباد (۱۴۰۳) در پژوهشی نشان دادند که بازی‌های گروهی بر بهبود مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی شامل مهارت‌های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیراجتماعی، پرخاشگری، برتری‌طلبی و رابطه با همسالان در کودکان پیش‌دبستانی مؤثر است. بر این اساس، متخصصان فعال در حوزه کار با کودکان می‌توانند در کنار سایر مداخلات از بازی‌های گروهی نیز به منظور اصلاح و تقویت مهارت‌های اجتماعی در کودکان بهره ببرند.

سیروس برخان (۱۳۹۹) در پژوهش خود نشان داد که در کتاب *مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی* بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه ارزیابی مدارک و شواهد (۲۹٪) و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه صراحت داشتن (۳٪) است. همچنین از مجموع کل واحدهای دارای مؤلفه‌های تفکر انتقادی و فاقد آن در کتاب *مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی* که شامل ۴۳۲ واحد متن و فعالیت و تصویر است، ۳۰۵ واحد آن (۷۰٪) دارای مؤلفه‌های تفکر انتقادی هستند؛ بنابراین در جهت پرورش هر چه بهتر تفکر انتقادی باید به اصل تناسب در به کارگیری مؤلفه‌ها و همچنین محتوای متن، فعالیت و تصویر توجه بیشتری شود.

سمیعی زعفرندی و زارع بیدکی (۱۳۹۹) در پژوهش خویش به این نتیجه رسیدند که میان متغیر محیط خانواده با مهارت اجتماعی و مهارت حل مسئله، مؤلفه‌های جهت‌گیری مثبت و جهت‌گیری منطقی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ اما با مؤلفه‌های جهت‌گیری منفی، اجتنابی و تکانشی رابطه معناداری تأیید نشده است.

طهماسب‌زاده شیخ‌لار و نظری (۱۳۹۸) در پژوهشی دیگر دریافتند که کتاب درسی تفکر و پژوهش از نظر توجه به فرایندهای تفکر از همخوانی کمتری برخوردار است و به برخی از فرایندهای تفکر (تفکر انتقادی) بسیار کم توجه شده و به فرایند (تفکر خلاق) نیز تا حدودی توجه شده است؛ بنابراین محتوای کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی به لحاظ رعایت فرایندهای تفکر نیاز به بازنگری و بازنویسی دارد.

محمدی و مستری (۱۳۹۶) در پژوهش خود نشان دادند که میانگین مهارت‌های اجتماعی-عاطفی کودکان پروژه‌محور در مقایسه با واحد کار بیشتر است. همچنین هر یک از مهارت‌های عاطفی-اجتماعی طی دوره‌های زمانی متفاوت در کودکان بروز می‌کند، به طوری که توانایی روابط اجتماعی در رویکرد پروژه‌ای و توان رهبری در رویکرد واحد کار بسیار بیشتر از دیگر خرده‌مقیاس‌ها به دست آمد.

در بُعد مهارت‌های خودکارآمدی، خودکنترلی و پشتکار کودکان تفاوتی معنادار در رویکرد پروژه‌ای نسبت به رویکرد واحد کار آشکار شد. با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود والدین، برنامه‌ریزان و مدیران آموزشی ظرفیت‌ها و ضعف‌های کودکان را در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار دهند تا خدمات آموزشی متناسب و هدفمند دریافت کنند.

هیرچ (۲۰۱۶) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر چالش‌های رفتاری، عزت‌نفس، مهارت‌های اجتماعی و عواطف کودکان» به این نتیجه رسید که آموزش مهارت‌های اجتماعی تأثیری مثبت بر مهارت‌های اجتماعی، عزت‌نفس و عواطف کودکان گذاشته و باعث بهبود و کمتر شدن چالش‌های رفتاری آن‌ها می‌شود (Hirsch, 2016).

کریج و همکاران نیز در پژوهش خود دریافتند که آموزش مهارت‌های اجتماعی در کودکان باعث افزایش عملکرد

عاطفی و اجتماعی آن‌ها در جامعه خواهد شد (Craig et al., 2016). پولای نیز در پژوهشی با عنوان «چگونگی تأثیر مهارت‌های اجتماعی و هوش هیجانی بر مشکلات روانی، عاطفی و رفتاری نوجوانان» به این نتیجه رسیدند که آموزش‌های مهارت اجتماعی و هوش هیجانی تأثیر مثبتی بر کاهش مشکلات روانی، عاطفی و رفتاری نوجوانان دارد (Poulou, 2014).

در پژوهش‌های صورت گرفته، بیشتر بر روی آموزش و یا تأثیری که آموزش مهارت‌های اجتماعی بر کودکان، دانش‌آموزان و تأثیری که در ارتباطات آن‌ها در زندگی فردی و اجتماعی می‌گذارد، پرداخته شده است و کمتر به چالش‌های پیش روی معلمان به منظور آموزش این مهارت‌ها در مدارس پرداخته شده است. چالش‌هایی که اگر به صورت دقیق بررسی شوند و راهکارهای عملی برای آن‌ها ارائه شود، موانع کمتری برای آموزش این امر مهم در مدارس وجود خواهد داشت و اگر بتوان الگو یا مدل خاصی را به صورت هماهنگ، به مثابه یک برنامه درسی یا ابزار کمک آموزشی در اختیار مدارس و معلمان قرار داد، شاید بتوان نتایج بهتری را از آموزش این مهارت‌ها انتظار داشت.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی است. پژوهشگر در تحقیقات کاربردی تلاش می‌کند تا با ارائه پیشنهادی کاربردی بر اساس یافته‌ها، گامی در جهت رفع مشکلات جامعه مورد مطالعه بردارد. این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش تحلیل مضمون انجام شد. از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. مشارکت‌کنندگان این پژوهش شامل معلمانی بود که دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته‌های علوم تربیتی و علوم اجتماعی و سابقه تدریس بیش از پنج سال تدریس در مدارس شهرستان لردگان داشتند و با شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند.

تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) انجام گرفت. اساس تحلیل داده‌ها در این پژوهش کدگذاری است.

یافته‌های پژوهش

در این بخش نتایج فرایند تحلیل داده‌های حاصل از بررسی مصاحبه با شانزده نفر از آموزگاران دوره ابتدایی درباره چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی ارائه شده است. مصاحبه‌های انجام شده در نود کد اولیه کدگذاری شده و سپس با ادغام بسیاری از موارد مشترک در ۳۵ مفهوم و جملات مضمونی گروه‌بندی شدند. در نهایت در این مطالعه، از بین نظرات مصاحبه‌شوندگان، چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی ۳۵ کد باز در قالب شش کد محوری شناسایی شدند.

جدول (۱،۴): مفاهیم مربوط به چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس

کد انتخابی	کد محوری	کدهای باز
چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی در	چالش‌های مرتبط با تدریس	ناتوانی معلم در تدریس (بالا بودن سابقه کار، بیماری و...)
		ناتوانی در برقراری ارتباط بین تجربیات جدید دانش‌آموزان در زمینه مهارت‌های اجتماعی با آموخته‌های قبلی
		ناتوانی در ایجاد انگیزه و شوق فهمیدن و آموختن مهارت‌های اجتماعی در شاگردان
		غیرممکن بودن ارائه توضیحات بیشتر و عمیق‌تر درباره مهارت‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان (به دلیل پایین

کد انتخابی	کد محوری	کدهای باز
مدارس		بودن سطح دانش محتوایی)
		غیر تخصصی بودن معلمان (عدم تناسب رشته تحصیلی با آموزش)
		نبود ارزشیابی دقیق و واقعی از مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان
		استفاده نکردن از شیوه‌های نوین تدریس (تأکید بر سخنرانی)
		استفاده نکردن از فناوری آموزشی در تدریس مهارت‌های اجتماعی به دلیل جو نامناسب کلاس
	چالش‌های مرتبط با مدیریت کلاس	ناتوانی معلم در کنترل کلاس
		مواجهه و برخورد نسنجیده و نادرست با دانش‌آموزان
		ناتوانی در ایجاد نظم و مدیریت کلاس
		صرف وقت بیشتر برای مدیریت و کنترل کلاس و کم‌توجهی به فرایند یاددهی-یادگیری
		ایجاد جو روانی-اجتماعی نامناسب در کلاس درس (الگوی ارتباط بین دانش‌آموزان و معلم)
چالش‌های مرتبط با والدین		ناآگاهی والدین نسبت به مهارت‌های اجتماعی (پایین بودن سطح شناخت والدین در زمینه مهارت‌های اجتماعی و اثرات آن‌ها در زندگی (ضعف والدین در مهارت‌های اجتماعی)
		بی‌توجهی خانواده‌ها به تقویت مهارت‌های اجتماعی در فرزندان
		اهمیت ندادن والدین به توصیه‌های معلم در راستای تقویت مهارت‌های اجتماعی در فرزندان
		شرکت نکردن در جلسات و کلاس‌های آموزش خانواده
		کم‌توجهی والدین به آموزش مهارت‌های اجتماعی و تأکید بر کلاس و درس و یادگیری سایر دروس
	چالش‌های مرتبط با والدین	رعایت نکردن آداب و مهارت‌های اجتماعی توسط والدین در خانه
		نامناسب بودن جو عاطفی در خانواده‌ها (تعارض والدین با یکدیگر، با فرزندان، مشکلات اقتصادی، طلاق والدین و...)
		پایین بودن سطح توجه محتواهای آموزشی موجود به آموزش مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان
		بی‌توجهی به نیازهای دانش‌آموزان در زمینه مهارت‌های اجتماعی
		نبود محتوای مستقل مناسب به جز کتاب برای آموزش مهارت‌های اجتماعی (قصه، داستان، فیلم و...)
چالش‌های مرتبط با محتوای آموزشی		عدم برقراری ارتباط محتوای آموزشی با زندگی روزمره
		تأکید بر حفظیات و بی‌توجهی به کاربرد آموخته‌ها در زندگی
		ناهمانگی بین متولیان آموزش مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان (خانواده، مدرسه، وسایل ارتباط جمعی و...)
		درباره تدوین برنامه منسجم برای آموزش مهارت‌های اجتماعی
		تنوع مهارت‌های اجتماعی
	چالش‌های اجتماعی	تفاوت بین آموزش‌های ارائه‌شده در مدارس با واقعیت‌های موجود در جامعه
		تفاوت بین گفتار و عمل (در معلمان، مدیر مدرسه و والدین و...) در زمینه مهارت‌های اجتماعی
		گرایش بیش از حد دانش‌آموزان به فضای مجازی (استفاده از فضای مجازی بر کاهش مهارت‌های اجتماعی منجر می‌شود)
		بی‌انگیزگی دانش‌آموزان برای یادگیری مباحث رفتاری
		تضاد بین صحبت‌های معلم با واقعیت‌های موجود در جامعه (گلایه دانش‌آموزان از آنچه در جامعه اتفاق می‌افتد و یا موارد تضادی که بین صحبت‌های معلم با واقعیت جامعه وجود دارد)
چالش‌های دانش‌آموزی		تضاد بین مهارت‌های اجتماعی امیال و خواسته‌های برخی از دانش‌آموزان
		ویژگی‌های شخصی دانش‌آموزان (پرخاشگری، گوشه‌گیری و...)
		تعارض دانش‌آموزان با والدین

مطابق جدول شماره ۱، بررسی مفاهیم ارائه شده از سوی آموزگاران نشان می‌دهد که «ناتوانی در ایجاد انگیزه و شوق فهمیدن و آموختن مهارت‌های اجتماعی در شاگردان، نبود ارزشیابی دقیق و واقعی از مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، ناتوانی معلم در کنترل کلاس، ایجاد جو روانی - اجتماعی نامناسب در کلاس درس، ناآگاهی والدین نسبت به مهارت‌های اجتماعی، عدم توجه خانواده‌ها به تقویت مهارت‌های اجتماعی در فرزندان، بی‌توجهی به نیازهای دانش‌آموزان در زمینه مهارت‌های اجتماعی، نبود محتوای مستقل مناسب به‌جز کتاب برای آموزش مهارت‌های اجتماعی، ناهماهنگی بین متولیان امر آموزش مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان درباره تدوین برنامه منسجم برای آموزش مهارت‌های اجتماعی، تفاوت بین آموزش‌های ارائه‌شده در مدارس با واقعیت‌های موجود در جامعه، بی‌انگیزگی دانش‌آموزان برای یادگیری مباحث رفتاری، ازجمله چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی در بین مدارس شهرستان لردگان هستند.

در ادامه نتایج فرایند تحلیل داده‌های حاصل از بررسی مصاحبه با شانزده نفر آموزگار درباره راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی ارائه شده است. مصاحبه‌های انجام شده در ۸۵ کد اولیه کدگذاری شد و سپس با ادغام بسیاری از موارد مشترک در ۳۳ مفهوم، جملات مضمونی گروه‌بندی شدند. درنهایت در این مطالعه، از بین نظرات آموزگاران برای راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی ۳۳ کد باز در قالب شش کد محوری شناسایی شدند.

جدول (۲): مفاهیم مربوط راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس

کد انتخابی	کد محوری	کدهای باز
راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس	راهکارهای مرتبط با تدریس	برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت در قالب کارگاهی برای آموزش مهارت‌های اجتماعی برای معلمان
		استفاده از شیوه‌های نوین تدریس (بازی، قصه‌گویی، کار گروهی و...)
		به‌کارگیری افراد متخصص در کنار معلم برای آموزش مهارت‌های اجتماعی
		نوآوری معلم در تدریس مهارت‌های اجتماعی
		ارائه گواهی به معلمان برای اجازه تدریس درس مهارت‌های اجتماعی
		تدوین ابزارهای علمی و مناسب برای ارزشیابی از مهارت‌های اجتماعی و توزیع در مدارس به‌منظور استفاده معلمان
		شناسایی توانایی‌های دانش‌آموزان توسط معلم و به‌کارگیری آن‌ها در مواقع لزوم (حمایت از توانمندی‌های بالقوه و بالفعل دانش‌آموزان)
	راهکارهای مرتبط با مدیریت کلاس	استفاده از چند رسانه‌ای‌ها به‌منظور آموزش
		تدریس مهارت‌های اجتماعی به معلمانی که در تدریس ناتوان هستند (کهولت سن، بیماری و...) و اگذار نشود
		چنانچه آموزش مهارت‌های اجتماعی به معلمان متخصص و آموزش‌دیده واگذار شود، خودبه‌خود مشکل کلاس‌داری و مدیریت کلاس مرتفع می‌شود
		تدوین و اجرای سیاست‌های انگیزشی و تشویقی برای معلمان موفق در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی
		گروه‌بندی دانش‌آموزان و انجام کارهای گروهی
		حضور معلم در گروه‌ها و نظارت بر عملکرد آن‌ها (به‌صورت تصادفی)
راهکارهای مرتبط با والدین	راهکارهای مرتبط با والدین	اجبار والدین برای شرکت در کلاس‌های آموزش خانواده با محوریت مهارت‌های اجتماعی
		تشریح اهمیت مهارت‌های اجتماعی در زندگی (همسرداری، تربیت فرزندان، ارتباط با دیگران و...) برای والدین
		برگزاری جلسات ماهانه با اولیاء نه به‌صورت جمعی بلکه دو یا سه نفری
		تشریح آسیب‌های ناشی از برخورد نادر والدین از مهارت‌های اجتماعی
		تشویق والدین به تقویت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان
		توجه بیشتر مؤلفان کتاب‌های درسی به آموزش مهارت‌های اجتماعی در کتاب‌های درسی

کد انتخابی	کد محوری	کدهای باز
	راهکارهای مرتبط با محتوای آموزشی	تطابق آموزش‌ها با نیازهای دانش‌آموزان
		تبدیل مهارت‌های اجتماعی به یک درس مستقل همانند سایر دروس
		تفویض اختیار به معلم برای انتخاب مهارت‌های اجتماعی با توجه به شرایط زندگی دانش‌آموزان
		فراهم نمودن فرصت‌هایی که دانش‌آموزان آموخته‌های خود را نشان دهند (در فعالیت‌های گروهی داخل و خارج کلاس)
	راهکارهای اجتماعی	هماهنگی هر چه بیشتر دستگاه‌های متولی آموزش (آموزش و پرورش، والدین، رسانه‌ها، نیروی انتظامی، بهزیستی و...)
		انتخاب مهارت‌های اجتماعی متناسب با سن و سطح یادگیری دانش‌آموزان (محتوای ملموس)
		استفاده از فضای مجازی در آموزش مهارت‌های اجتماعی
		معلمانی که تدریس مهارت‌های اجتماعی را بر عهده دارند، مواظب رفتار خود در بین دانش‌آموزان باشد (ضرورت یکسان بودن گفتار و کردار)
	راهکارهای مربوط به شرایط دانش‌آموزان	آموزش خود مراقبتی در فضای مجازی به دانش‌آموزان
		شناسایی دانش‌آموزان مشکل‌دار (از نظر سلامت جسمی) از نظر خانوادگی در مدارس و تلاش به‌منظور رفع مشکلات آنان
		شناسایی دانش‌آموزان با شرایط خانوادگی خاص (طلاق والدین، اعتیاد، جو خانواده و...)
		شناسایی دانش‌آموزانی که با والدین تعارض دارند و تلاش برای رفع تعارضات
		شناسایی دانش‌آموزانی که ضعف در مهارت‌های اجتماعی دارند (به‌منظور آموزش‌های ویژه)
		شناسایی دانش‌آموزانی که از مهارت‌های اجتماعی بالایی برخوردارند (تشویق و استفاده در آموزش و کارهای گروهی)

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که آموزگاران مجموعه‌ای از راهکارها و فعالیت‌ها را برای ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پیشنهاد می‌کنند. از جمله این اقدامات می‌توان به برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان در قالب کارگاه‌های مهارت اجتماعی، استفاده از ابزارهای چندرسانه‌ای برای آموزش و همچنین تلاش برای هماهنگی میان نهادهای مختلف مانند آموزش و پرورش، والدین، رسانه‌ها و سازمان‌های حمایتی اشاره کرد.

همچنین آموزگاران بر لزوم توجه بیشتر مؤلفان کتاب‌های درسی به آموزش مهارت‌های اجتماعی تأکید دارند و از ضرورت شناسایی و حمایت از دانش‌آموزان مشکل‌دار، چه از نظر سلامت جسمی و چه از نظر شرایط خانوادگی، سخن گفته‌اند. در کنار این موارد، اجبار والدین به شرکت در کلاس‌های آموزش خانواده با محوریت مهارت‌های اجتماعی نیز به‌عنوان یکی از راهکارهای مؤثر مطرح شده است.

در نهایت، این راهکارها را می‌توان در شش مضمون فرعی دسته‌بندی کرد: راهکارهای مرتبط با تدریس، مدیریت کلاس، والدین، محتوای آموزشی، فعالیت‌های اجتماعی و همچنین توجه به نیازهای خاص دانش‌آموزان. چنین رویکردی نشان می‌دهد که توسعه مهارت‌های اجتماعی در مدارس شهرستان لردگان نیازمند تعامل همه‌جانبه بین معلمان، والدین، محتوای آموزشی و ساختار مدیریتی مدارس است.

همان‌طور که یافته‌ها نشان داد، شش چالش شناسایی شدند: چالش‌های مرتبط با والدین، چالش‌های مرتبط با محتوای آموزشی، چالش‌های مرتبط با تدریس، چالش‌های اجتماعی، چالش‌های مرتبط با مدیریت کلاس و چالش‌های دانش‌آموزی. همچنین در تناظر با چالش‌ها، شش راهکار شناسایی شد.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس هدف اصلی پژوهش، این بخش به پاسخ‌گویی به دو پرسش محوری می‌پردازد و یافته‌های به‌دست آمده، پاسخ‌های مستند و علمی را ارائه می‌کنند.

پرسش نخست این بود که چالش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس دوره ابتدایی شهرستان لردگان کدامند؟ درباره چالش‌های آموزش مهارت‌های زندگی از مصاحبه‌های انجام‌شده با آموزگاران آگاه به مسائل آموزش و پرورش و مهارت‌های اجتماعی ۳۵ چالش استخراج شد که خود در شش بُعد جزئی‌تر قرار گرفتند.

از نظر معلمان مدارس ابتدایی شهرستان لردگان، چالش‌های مرتبط با والدین بسیار مورد تأکید و توجه است. معلمان معتقدند، رعایت نکردن بعضی از مهارت‌های اجتماعی توسط والدین در خانه، بی‌توجهی والدین به آموزش مهارت‌های اجتماعی و تأکید بر کلاس و درس و یادگیری سایر دروس؛ نامناسب بودن جو عاطفی در خانواده‌ها، ناآگاهی والدین از مهارت‌های اجتماعی (پایین بودن سطح شناخت والدین در زمینه مهارت‌های اجتماعی و اثرات آن‌ها در زندگی، اهمیت ندادن والدین به توصیه‌های معلم در راستای تقویت مهارت‌های اجتماعی در فرزندان و اهمیت ندادن والدین به توصیه‌های معلم).

در راستای تقویت مهارت‌های اجتماعی در فرزندان ازجمله چالش‌هایی هستند که معلمان برای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان با آن‌ها درگیرند. یافته‌های پژوهش با یافته‌های سمیعی زعفرندی و زارع‌بیدکی (۱۳۹۹) همخوانی دارد. آن‌ها نتیجه گرفتند که میان متغیر محیط خانواده با مهارت اجتماعی و مهارت حل مسئله مؤلفه‌های جهت‌گیری مثبت و جهت‌گیری منطقی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد؛ اما با مؤلفه‌های جهت‌گیری منفی، اجتنابی و تکانشی رابطه معناداری تأیید نشده است.

براساس یافته‌های پژوهش، از نظر معلمان مدارس ابتدایی شهرستان لردگان چالش‌های مرتبط با محتوای آموزشی دومین چالش مهمی است که معلمان در آموزش مهارت‌های اجتماعی با آن مواجهند. از نظر معلمان ارتباط اندک محتوای آموزشی با زندگی روزمره، بی‌توجهی به نیازهای دانش‌آموزان در زمینه مهارت‌های اجتماعی، نبود محتوای مستقل مناسب به‌جز کتاب برای آموزش مهارت‌های اجتماعی (قصه، داستان، فیلم و ...)، تأکید بر حفظیات و بی‌توجه به کاربرد آموخته‌ها در زندگی و پایین بودن سطح توجه محتواهای آموزشی موجود به آموزش مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان ازجمله چالش‌هایی هستند که معلمان در زمینه محتوای آموزشی مهارت‌های اجتماعی با آن‌ها مواجه بودند. یافته‌های پژوهش با یافته‌های دهقانی (۱۳۸۸) همخوانی دارد. میزان مهارت‌های اجتماعی در کتاب‌های تعلیمات اجتماعی مجموعاً در حد متوسط و متوسط به پایین است و بیشتر آموزگاران، محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی را با زمان آن متناسب نمی‌دانند.

از مصاحبه‌های انجام‌شده با آموزگاران، هفت چالش در زمینه تدریس مهارت‌های اجتماعی استخراج شد. آموزگاران معتقدند ناتوانی در ایجاد انگیزه و شوق فهمیدن و آموختن مهارت‌های اجتماعی در شاگردان، غیرتخصصی بودن معلمان (ارتباط کم رشته تحصیلی با آموزش)، ارائه توضیحات ناکافی در رابطه با مهارت‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان (به دلیل پایین بودن سطح دانش محتوایی معلمان)، استفاده نکردن از شیوه‌های نوین تدریس، ناتوانی در برقراری ارتباط بین

تجربیات جدید دانش‌آموزان در زمینه مهارت‌های اجتماعی با آموخته‌های قبلی و نبود ارزشیابی دقیق و واقعی از مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان از جمله چالش‌های تدریس آموزش مهارت‌های اجتماعی‌اند. یافته‌های پژوهش با یافته‌های محمدی و مستری (۱۳۹۶) همخوانی دارد که می‌گویند میانگین مهارت‌های اجتماعی-عاطفی کودکان پروژه‌محور در مقایسه با واحد کار بیشتر است.

نتایج حاصل از مصاحبه‌ها، منجر به استخراج پنج چالش اجتماعی شده است. آنان معتقدند تنوع مهارت‌های اجتماعی، ناهماهنگی بین متولیان آموزش مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان (خانواده، مدرسه، وسایل ارتباط جمعی و...) درباره یک برنامه منسجم برای آموزش مهارت‌های اجتماعی، تفاوت بین آموزش‌های ارائه شده در مدارس با واقعیت‌های موجود در جامعه، تفاوت بین گفتار و عمل در زمینه مهارت‌های اجتماعی و گرایش بیش از حد دانش‌آموزان به فضای مجازی، از جمله چالش‌های یاد شده است.

براساس مصاحبه‌های انجام شده شش چالش درباره مدیریت کلاس توسط آموزگار، برای تدریس مهارت‌های اجتماعی ذکر شد. آموزگاران معتقدند ناتوانی معلم در کنترل کلاس، برخورد نادرست با دانش‌آموزان، استفاده نکردن از فناوری آموزشی برای تدریس مهارت‌های اجتماعی به دلیل جو نامناسب کلاس، ایجاد جو روانی - اجتماعی نامناسب در کلاس درس، ناتوانی در ایجاد نظم در کلاس و صرف وقت بیشتر برای کنترل کلاس و بی‌توجهی به یادگیری از جمله چالش‌های اجتماعی هستند که معلمان در آموزش مهارت‌های زندگی با آن‌ها مواجهند.

آموزگاران معتقدند تعارض دانش‌آموزان با والدین، ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان، تضاد بین مهارت‌های اجتماعی، امیال و خواسته‌های برخی از دانش‌آموزان، بی‌انگیزگی دانش‌آموزان برای یادگیری مباحث رفتاری و عدم مطابقت واقعیت‌های موجود در جامعه با آنچه در کلاس ادعا و بیان می‌شود، از جمله چالش‌های موجود در آموزش مهارت‌های اجتماعی هستند.

بنا بر آنچه گذشت، آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس با چالش‌هایی مواجه بوده است و همین چالش‌ها سبب شده که آموزش اثربخشی لازم را نداشته باشد. مهارت‌های اجتماعی مجموعه‌ای پیچیده از مهارت‌های هستند که برای سازگاری و کنار آمدن با موقعیت‌های تنش‌زا حیاتی بوده، روابط سالم را پرورش داده و عملکرد کلی فرد تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین کمبود مهارت‌های اجتماعی می‌تواند پیروی نکردن از قواعد مدرسه، پرخاشگری لفظی و فیزیکی، یا سرپیچی از مسئولان مدرسه را به همراه داشته باشد. نکته قابل توجه آنکه افراد دارای مهارت اجتماعی ضعیف در معرض خطرهای متعددی قرار دارند. مهارت‌های اجتماعی والدین تأثیر مثبتی بر جامعه‌پذیری فرزندان دارد. معلم در کنار خانواده بر رشد مهارت‌های رفتاری و اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر درخور توجهی دارد و تا حدودی این تأثیر بیشتر از تأثیر معلم بر پیشرفت تحصیلی است. نلسون معتقد است زندگی مدرسه عمیقاً بر زندگی اجتماعی دانش‌آموزان و مربیان تأثیر می‌گذارد. روابط معلم - فراگیر و همسالان، روش‌های آموزشی و فرایند یادگیری تجربیات دانش‌آموزان از زندگی خودشان و دیگران را شکل می‌دهد (Nelson, 2009).

بسیاری از معلمان، والدین و سیاست‌گذاران از مدرسی که آموزش و تعالیمی را در زمینه اجتماعی و هیجانی ارائه می‌دهند تا از مشکلات رفتاری و هیجانی بین فراگیران جلوگیری کنند حمایت می‌کنند. نقش و کارکرد مدارس در هزاره سوم میلادی تغییر یافته و جهش چشمگیری پیدا کرده است. افزون بر ایفای نقش سنتی مدارس مبتنی بر تربیت افرادی فرهیخته، مدارس عهده‌دار پرورش شهروندانی مسئول و رشدیافته و برخوردار از مهارت‌های اجتماعی و عاطفی نیز هستند.

پرسش دوم: راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس دوره ابتدایی شهرستان لردگان کدامند؟ در زمینه چالش‌های مرتبط با والدین، آموزگاران شش راهکار را در مصاحبه خود ارائه کردند: آنان معتقدند تشویق والدین به تقویت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان، تشریح آسیب‌های ناشی از کم‌برخورداری از مهارت‌های اجتماعی برای والدین، تشریح اهمیت مهارت‌های اجتماعی در زندگی برای والدین، اجبار والدین برای شرکت در کلاس‌های آموزش خانواده با محوریت مهارت‌های اجتماعی، توجه بیشتر مؤلفان کتب درسی به آموزش مهارت‌های اجتماعی در کتاب‌های درسی، برگزاری جلسات ماهانه با اولیاء، ازجمله راهکارهای ارائه‌شده در زمینه مقابله با چالش‌های مرتبط با والدین هستند. یافته‌های پژوهش با یافته‌های محمدی و مستری (۱۳۹۶) که معتقدند ضرورت دارد والدین، برنامه‌ریزان و مدیران آموزشی ظرفیت‌ها و ضعف‌های کودکان را در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار دهند تا خدمات آموزشی متناسب و هدفمند دریافت کنند، هم‌راستا است.

در زمینه چالش‌های مرتبط با محتوای آموزشی، آموزگاران بر این پنج راهکار تأکید کردند و معتقدند تبدیل مهارت‌های اجتماعی به یک درس مستقل همانند سایر دروس، تطابق آموزش‌ها با نیازهای دانش‌آموزان، تفویض اختیار به معلم برای انتخاب مهارت‌های اجتماعی با توجه به شرایط زندگی دانش‌آموزان، فراهم نمودن فرصت‌هایی که دانش‌آموزان آموخته‌های خود را عرضه نمایند و هماهنگی هر چه بیشتر ارکان تربیت و دستگاه‌های متولی آموزش، ازجمله راهکارهایی هستند که می‌تواند سبب ارتقاء کیفیت آموزش مهارت‌های اجتماعی گردد. یافته‌های پژوهش با یافته‌های طهماسب‌زاده شیخ‌لار و نظری (۱۳۹۸) همخوانی دارد. آن‌ها نتیجه گرفتند که محتوای کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی به لحاظ رعایت فرایندهای تفکر نیاز به بازنگری و بازنویسی دارد.

در زمینه چالش‌های مرتبط با تدریس، آموزگاران بر هفت راهکار تأکید کردند و معتقدند تدوین ابزارهای علمی و مناسب برای ارزشیابی از مهارت‌های اجتماعی و توزیع در مدارس به‌منظور استفاده معلمان، ارائه گواهی به معلمان برای اجازه تدریس درس مهارت‌های اجتماعی، به‌کارگیری افراد متخصص در کنار معلم برای آموزش مهارت‌های اجتماعی، استفاده از شیوه‌های نوین تدریس، شناسایی توانایی‌های دانش‌آموزان توسط معلم و به‌کارگیری آن‌ها در مواقع لزوم و خلاقیت و نوآوری معلم در تدریس مهارت‌های اجتماعی ازجمله راهکارهایی هستند که معلمان می‌توانند به کمک آن‌ها بر کیفیت آموزش مهارت‌های اجتماعی بیفزایند.

در زمینه راهکارهای اجتماعی، آموزگاران، پنج راهکار ارائه دادند که به ترتیب اهمیت عبارتند از: شناسایی دانش‌آموزان مشکل‌دار از نظر سلامت جسمی و از نظر خانوادگی در مدارس و تلاش به‌منظور رفع مشکلات آنان، ضرورت یکسان بودن گفتار و رفتار معلم، انتخاب مهارت‌های اجتماعی متناسب با سن و سطح یادگیری دانش‌آموزان، استفاده از فضای مجازی در

آموزش مهارت‌های اجتماعی و آموزش خودمراقبتی در فضای مجازی به دانش‌آموزان ازجمله راهکارهای اجتماعی در مقابله با چالش‌های اجتماعی هستند.

در زمینه راهکارهای مرتبط با مدیریت کلاس، شش راهکار پیشنهاد شد: آموزگاران معتقدند تدوین و اجرای سیاست‌های انگیزشی و تشویقی برای معلمان موفق در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی، استفاده از رسانه‌ها برای آموزش، واگذار نکردن تدریس مهارت‌های اجتماعی به معلمانی که در تدریس ناتوان هستند، حضور معلم در گروه‌ها و نظارت بر عملکرد آن‌ها، گروه‌بندی دانش‌آموزان و انجام کارهای گروهی، ازجمله راهکارهای بهبود کیفیت آموزش مهارت‌های اجتماعی هستند.

در زمینه راهکارهای مقابله با چالش‌ها و شرایط دانش‌آموز، راهکارهایی احصاء شد ازجمله شناسایی دانش‌آموزان از نظر شرایط خانوادگی، شناسایی دانش‌آموزانی که با والدین تعارض دارند و تلاش برای رفع تعارضات، شناسایی دانش‌آموزانی که از مهارت‌های اجتماعی بالایی برخوردارند، شناسایی دانش‌آموزانی که در مهارت‌های اجتماعی ضعف دارند. از آنجایی که موضوع این پژوهش شناسایی چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس شهرستان لردگان بود، بهترین پیشنهادها در راستای تقویت آموزش مهارت‌های اجتماعی در مدارس همان راهکارهای شش‌گانه منطبق با چالش‌های ارائه شده است. برای کاربردی و عملیاتی کردن راهکارهای ارائه شده در این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد که تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان نظام آموزشی درباره محتوای آموزشی در زمینه مهارت‌های اجتماعی، بازنگری کنند. همچنین طراحی برنامه‌ای جامع و منسجم برای توسعه مهارت‌های اجتماعی در مدارس توسط نهاد تعلیم و تربیت رسمی و عمومی که وظایف و اختیارات تمامی ارکان نظام تعلیم و تربیت در آن مشخص باشد، ضروری می‌نماید. در طراحی این نظام باید به نقش دولت، خانواده و مهم‌تر از همه مدرسه توجه شود. همچنین به برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی پیشنهاد می‌شود که به‌منظور آموزش مهارت‌های اجتماعی محتواهای مناسبی در قالب برنامه‌هایی چندرسانه‌ای طراحی کنند و در اختیار مدارس قرار دهد. با توجه به پذیرش و ظرفیت دانش‌آموزان ابتدایی، باید همه مهارت‌های اجتماعی در این برنامه‌ها لحاظ شده باشد.

منابع و مأخذ

- برخان، سیروس. (۱۳۹۹). نقد و بررسی کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی براساس مؤلفه‌های تفکر انتقادی لیپمن، رشد آموزش علوم اجتماعی، پیاپی ۸۳: ۴۵-۵۵.
- بیرامی، منصور و موحدی، یزدان. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر سرمایه روان‌شناختی دانشجویان شهر تبریز، مددکاری اجتماعی، ۱۴(۱)، ۳۰-۳۷.
- تقی‌پور، سیمین. (۱۴۰۳). چالش‌ها و راهکارهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان ابتدایی از منظر معلمان دوره ابتدایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر شیراز.
- حافظی، اکرم. (۱۴۰۰). پیش‌بینی خودکنترلی براساس مهارت‌های اجتماعی و رفتاری دانش‌آموزان با نیازهای ویژه ذهنی آموزش‌پذیر دبستان‌های استثنایی شهر تهران، مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۱۰(۲)، ۶۱-۸۶.
- حسین‌خانزاده، عباسعلی؛ فلاح سراوانی، هما؛ ایمن‌خواه، فهیمه و طاهر، محبوبه. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی با روش قصه‌گویی بر رفتارهای اجتماعی و احساس تنهایی دانش‌آموزان پرخاشگر، پژوهشنامه تربیتی، ۱۳(۵۶)، ۱۰۱-۱۲۴.
- خسروی گیوشاد، زهرا؛ آرگینی، آسیه؛ سرابی، منور و رضائی، زهرا. (۱۴۰۲). نقش تعاملات اجتماعی در یادگیری فراگیران بررسی منابع نظری و رویکردها در آموزش ابتدایی، اولین کنفرانس بین‌المللی حقوق، مدیریت، علوم تربیتی، روان‌شناسی و مدیریت برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه علمی کاربردی، تهران، <https://civilica.com/doc/2196091>
- دهقانی، مرضیه. (۱۳۸۸). تحلیل محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس مهارت‌های اجتماعی با توجه به دیدگاه آموزگاران، نوآوری‌های آموزشی، ۸(۳): ۱۲۱-۱۴۸.
- سبزمش جعفری، سمیه؛ میردريکوندی، فضل‌اله و صادقی، مسعود. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر پذیرش اجتماعی و اعتیاد اینترنتی دانش‌آموزان دختر، علوم روان‌شناختی، ۱۷(۷۱): ۸۳۶-۸۳۱.
- سمیعی‌زفرقندی، مرتضی و زارع بیدکی، لیلا. (۱۳۹۹). رابطه محیط خانواده با مهارت‌های اجتماعی و حل مسئله دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه، نوآوری آموزشی، ۱۷(۴)، ۶۱-۸۲.
- شریعت باقری، محمدمهدی و نیک‌پور، فاطمه. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی-ارتباطی بر مسئولیت‌پذیری و سازگاری دانش‌آموزان، روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۹(۳۲): ۲۲۳-۲۰۷.
- صحرانورد نشتیفانی، یونس؛ ملکی، حسن؛ فیاض، ایراندخت و رضوانی، جمشید. (۱۳۹۸). برنامه آموزش مهارت‌های زندگی پیشگیری از جرم و رفتارهای پرخطر، تسهیل امنیت اجتماعی. مطالعات پیشگیری از جرم، ۱۴(۵۱): ۸۵-۶۱.
- طهماسب‌زاده شیخ‌لار، داود. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی بر اساس فرایندهای تفکر، مطالعات روان‌شناسی تربیتی، ۱۶(۳۴)، ۹۳-۱۳۰.
- عباسی، محمد؛ ملکی، محبوبه؛ رومانی، سعید و عالی‌پور، کبری. (۱۳۹۹). تأثیر آموزش گروهی مهارت‌های اجتماعی بر رفتار سکوت کلاسی، ترس از ارزیابی منفی و کمرویی در دانش‌آموزان دختر، راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۳(۴)، ۳۰۶-۳۱۵.
- محمدزاده، زهرا و زارع میرک‌آباد، اعظم. (۱۴۰۳). اثربخشی بازی‌های گروهی بر بهبود مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی، تعلیم و تربیت، ۴۰(۱): ۲۲۱-۲۳۸.
- محمدی، نعیم و مستری، مهناز. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر رویکردهای آموزشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی. تعلیم و تربیت. ۳۳(۱): ۱۳۵-۱۵۴.
- نجفی، محمود؛ بیگدلی، ایمان‌الله؛ دهشیری، غلامرضا؛ رحیمیان بوگر، اسحق و طباطبایی، موسی. (۱۳۹۱). نقش مهارت‌های زندگی در پیش‌بینی سلامت روان دانش‌آموزان، فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۳(۱۱): ۱۱۶-۱۰۱.

- نوروززاده، احد و علی محمدزاده، خلیل. (۱۴۰۰). رابطه مهارت‌های اجتماعی و سلامت اجتماعی؛ نقش تعدیلی حمایت‌های اجتماعی کارکنان و پرستاران شبکه بهداشت و درمان استان گیلان، مدیریت بهداشت و درمان، ۱۲(۲)، ۳۱-۴۴.
- ولی‌پور، احمد؛ بالویی جامخانه، عزت‌الله و سقایی، سحر. (۱۳۹۲). بررسی و مقایسه تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر میزان رضایت از زندگی دانش‌آموزان، تحقیقات مدیریت آموزشی، ۴(۴): ۳۹-۵۶.
- یزدانی، فریدون. (۱۴۰۱). ارزیابی میزان موفقیت اجرای طرح آموزش آداب و مهارت‌های زندگی اسلامی (طرح کرامت) در مدارس ابتدایی، تربیت اسلامی، ۱۷(۳۹)، ۱۱۳-۱۳۶.
- Abbasi M, Maleki M, Romanian S, Aalipour K. (2020). Investigate the effect of social skills training on reducing classroom silence, fear of negative evaluation and shyness of female students. *Educ Strategy Med Sci*; 13 (4) :306-315. [In Persian]
<http://edcbmj.ir/article-1-1585-fa.html>
- Barkhan, Sirous. (2020). Review and Study of the Fifth Grade Social Studies Textbook Based on Lippmann's Critical Thinking Components, *Social Science Education*, 83: 45- 55. [In Persian] <https://www.magiran.com/p2190299>
- Craig, A.B., Brown, E.R., Upright, J. et al. (2016). Enhancing Children's Social Emotional Functioning Through Virtual Game-Based Delivery of Social Skills Training. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 959-968 (2016). <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0274-8>
- Dehghani, M. (2009). Content analysis of primary schools' social science textbooks from social skills' perspective and teachers' viewpoints on that. *Journal of Educational Innovations*, 8(3), 121-148. [In Persian] https://noavaryedu.oerp.ir/article_78907.html?lang=en
- Gresham, F. M. (2016). Social Skills Assessment and Intervention for Children and Youth. *Cambridge Journal of Education*, 46 (3), 319-332.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0305764X.2016.1195788>
- Hafezi, A. (2021). Prediction of Self-control based on Social and Behavioral Skills of the Educable Mentally Retarded Students of the Exceptional Primary Schools of Tehran. *Educational and Scholastic studies*, 10(2), 61-86. [In Persian]
https://pma.cfu.ac.ir/article_1726.html?lang=fa
- Hirsch, B. (2016). "Cooperative Group Play Social Skills Training for Children with Social, Emotional, and Behavior Challenges: Impact on Self-Esteem and Social Skills", *PCOM, Psychology Dissertations*. https://digitalcommons.pcom.edu/psychology_dissertations/374
- Karningsih, K. (2022). Improving Students' Social Skills Using Literacy-Based Learning on Social Science, International Conference on Madrasah Reform (ICMR 2021), DO-10.2991/assehr.k.220104.022
- Khanzadeh, A., Fallah Saravani, H., Imankhah, F., & Mahboobe, T. (2018). The Effectiveness of Social Skills Training with Storytelling on Social Behavior and Loneliness of Students with Aggressive Behavior, *Educational Research*, 56, 101- 124. [In Persian]
<https://sanad.iau.ir/Journal/educ/Article/938963>
- Khosravi Givshad, Z., Argini, A., siyeh, Sarabi, M., & Rezaei, Z. (2013). The Role of Social Interactions in Learners' Learning: A Review of Theoretical Sources and Approaches in Primary Education, The First International Conference on Law, Management, Educational Sciences, Psychology and Educational Planning Management, Tehran. [In Persian]
<https://civilica.com/doc/2196091>
- Mohammadi, Ph.D. N, Mesteri M. (2017). The Effect of Teaching Approaches on Preschoolers' Social Skills. *QJOE*; 33 (1) :135-154. [In Persian]
URL: <http://qjoe.ir/article-1-336-fa.html>

- Mohammadzaadeh Z, ZaareMirakaabaad A. (2024). Improving Preschoolers' Social Skills through Group Games. QJOE; 40 (1) :221-238. [In Persian]
[URL: http://qjoe.ir/article-1-1574-fa.html](http://qjoe.ir/article-1-1574-fa.html)
- Nelson, L. E. (2009). An observational study of social skills learning within third, fourth and fifth grade (Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania).
<https://www.semanticscholar.org/paper/An-Observational-Study-of-Social-Skills-Learning-Nelson/7f1e482a76fd9c7818a4fd3cd69f12fa47c3c0e2>
- Najafi, M. and Bigdeli, I. (2012). The Role of Life Skills in the Prediction of Students' Mental Health. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 3(11), 101-116. doi: 10.22054/qccpc.2012.6081. [In Persian] https://qccpc.atu.ac.ir/article_6081.html?lang=en
- Nasheeda A, Abdullah H.B, Krauss S.E and Ahmed N.B. (2019). A narrative systematic review of life skills education: effectiveness, research gaps and priorities, *International Journal of Adolescence and Youth*, 24:3, 362-379.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02673843.2018.1479278>
- Norouzzadeh, A., & Alimohammadzadeh, KH. (2021). Relationship Bbetween Social Skills and Social health; the Aadjusting Role of Social Support for Employee' s and Nurses of Guilan Health Network. *JOURNAL OF HEALTHCARE MANAGEMENT (JOURNAL OF HEALTH SYSTEM)*, 12(2 (SERIAL 40)), 31-43. [In Persian] SID.
<https://sid.ir/paper/950855/en>
- Poulou, M. S. (2014). How are trait emotional intelligence and social skills related to emotional and behavioural difficulties in adolescents? *Educational Psychology*, 34(3), 354-366.
<https://doi.org/10.1080/01443410.2013.785062>
- Sabzmaneshjafari S, Mirderikvand F, Sadeghi M. (2019). The Effectiveness of Life Skills Training on Social Acceptance and Internet Addiction in Students. *Journal of Psychological Science*. 17(71), 831-836. [In Persian]
<http://psychologicalscience.ir/article-1-40-fa.html>
- Sahranavard Nashtifani, Y. , Malaki, H. , Fayyaz, I. and Rezvani, J. (2019). Life skills training program: prevention of crime and risk behaviors, facilitate of social security. *Crime Prevention Studies*, 14(51), 61-79. [In Persian]
http://cps.jrl.police.ir/article_92216.html?lang=fa
- Samiee Zafarghandi, Ph.D. M, Zare' Bidaki L. (2021). The Relationship between Family Environment, Social Skills, and Problem Solving among Female High School Students. QJFR, 17 (4) :61-82. [In Persian]
<http://qjfr.ir/article-1-1707-fa.html>
- Shariat bagheri, M. (2018). The effect of teaching socio-communicative skills on accountability and adaptation with school in students. *Psychological Models and Methods*, 9(32), 203-220. [In Persian] https://jpmm.marvdasht.iau.ir/article_3159.html?lang=fa
- Taghipour, Simin (2024). *Challenges and Solutions of Teaching Social Skills to Elementary School Students from the Perspective of Elementary School Teachers*. Master's thesis in Educational Sciences, Farhangian University, Shahid Bamonar Campus, Shiraz. [In Persian]
- Tahmasebzadeh sheikhlar, D. (2019). Content Analysis of the Thinking and Research Book of the Sixth Primary on the basis of Thinking Processes. *Journal of Educational Psychology Studies*, 16(34), 93-130. doi: 10.22111/jeps.2019.4728. [In Persian]
https://jeps.usb.ac.ir/article_4728.html?lang=fa

- Tsang, W. H., & Lak, C. C. (2008). Social skills. Department of Rehabilitation Sciences, The Hong Kong Polytechnic University of Hunghom, Hong Kong: University.
https://rehabilitationj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=1946&sid=1&slc_lang=en
- UNICEF (2016). Evaluation Report: Global Evaluation of Life Skills Education Programs. Evaluation Office. New York: United Nations Children's Fund.
<https://edu-works.org/lib/98MHWWGK>
- Valipour, A., Balouei Jamkhaneh, E., & Saghaei, S. (2013). Investigation of the Effects of Life Skills on Male and Female High School Students' Life Satisfaction, *Educational Administration Research Quarterly*. 4(4): 39- 56. [In Persian]
<https://www.magiran.com/p2168104>
- World Health Organization (1994). Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools. Introduction and Guidelines to Facilitate the Development and Implementation of Life Skills Programs. World Health Organization - Programme on Mental Health. Doc. WHO/M
- Yazdani, F. (2022). Evaluating the Success in the Plan of the Implementation of the Islamic Rites and Life Skills Training Plan. *Journal of Islamic Education*, 17(39), 113-136. doi: 10.30471/edu.2021.7726.2439. [InPersian]
https://islamicedu.rihu.ac.ir/article_1905.html?lang=en

